

økonomisk, social, idé-, kirke- og retshistorie). I alt overvejende grad afspejler udvalget storrussernes historie, og ikke de mange andre nationaliteters historie. Dette udvælgelsesprincip kan dog ikke siges at være urimeligt i betragtning af den dominerende rolle, netop storrusserne har spillet i det russiske flernationale riges historie.

M.h.t. den kronologiske fordeling har man også fulgt praksis fra lærerbøgerne, d.v.s. en tættere dækning jo længere frem mod nutiden, man har bevæget sig. Udgiverne har dog lagt forholdsvis mere vægt på det 16. og 17. årh., end det normalt sker. Ca. $\frac{1}{3}$ af kilderne drejer sig om perioden fra Aleksander II (1855–1881) og frem til og med Februarrevolutionen 1917. Den sidste kilde er zar Nikolaj II's sidste appel til hæren af 8. marts 1917. Når man har valgt at standse ved Februarrevolutionen, skyldes det, at der allerede findes så mange kilder til Ruslands historie efter 1917 udgivet på engelsk.

Det vil altid være noget af et vovestykke at forsøge sig med en kildeudgave, der skal dække så stort et emne, som det, der her er tale om. Men netop den bevidste begrænsning af udvalget med udgangspunkt i overvejelser om, hvordan værket bedst muligt ville kunne opfylde den helt konkrete funktion at støtte og inspirere studerende, der gennemgår Ruslands historie på grundlag af en standard lærebog, gør, at man må betegne resultatet som vellykket. Da værket imidlertid så entydigt tager sigte på specielle amerikanske undervisningsforhold, er det mere tvivlsomt, hvor brugbart kildeudvalget vil være i en dansk sammenhæng. Takket være de udførlige oplysninger i forbindelse med hver aftrykt kilde (hvor originalen evt. findes, hvorfra kilden er oversat, videregående litteratur om emnet m.v.) kan værket dog undertiden fungere også som et hjælpemiddel i andre sammenhænge end den oprindeligt mente. Hertil kommer, at hvert bind kan købes for sig, at hvert af de tre bind derfor også er blevet forsynet med en bibliografi.

Bent Jensen

M. Mollat et Ph. Wolff: Ongles bleus. Jacques et Ciompi. Les révolutions populaires en Europe aux XIVe et XVe siècles. Paris, Calmann-Lévy, 1970. - 328 s.

Adskillige af senmiddelalderens talrige sociale uroligheder har været gjort til genstand for specialundersøgelser, mens der endnu kun foreligger ganske få komparative analyser af opstandene. – Eksempler på sådanne er den hollandske forsker, F. W. N. Hugenholtz's disputats fra 1949, *Drie boerenopstanden uit de veertiende eeuw*, der sammenligner de flamske opstande 1323–28, »Les Jacqueries« i Frankrig 1358 og den engelske opstand i 1381, samt tyskeren Horst Gerlach's komparation af den engelske opstand 1381 og den tyske bondekrig 1525, *Der englische Bauernaufstand von 1381 und der deutsche Bauernkrieg. Ein Vergleich* (1969). – Nu har imidlertid også to franske forskere, professorerne Michel Mollat og Philippe Wolff, der begge i forvejen er kendte autoriteter inden for senmiddelalderens sociale og økonomiske historie, fremlagt en komparativ analyse af – ikke blot to eller tre opstande – men praktisk taget alle uroligheder i perioden 1280–1435 i hele Vest- og Centraleuropa – Italien og

Den iberiske Halvø inclusive – bortset fra de nordiske riger, der ikke medtages med den begrundelse, at de er »... mal connus, et l'évolution de leurs économies, de leurs sociétés suit des vois trop distinctes...« (p. 9). Det første udsagn er sikkert rigtigt fra forfatterens synspunkt, mens gyldigheden af det sidste kan bestrides.

Det er forfatterens mål at forsøge at anskue den senmiddelalderlige uro i sammenhæng for på den ene side at udpege mulige generelle træk og på den anden at udskille karakteristika ved de enkelte opstande, desuden at etablere en slags »urolighedernes geografi« for at identificere »... les grands foyers et les zones secondaires...« (p. 9), endelig at søge at konstruere en »urolighedernes kronologi« til tydeliggørelse af, hvorledes og hvorfor uroen ændrede karakter i periodens løb, herunder ikke mindst for at konstatere, om der muligvis var egentlige »vagues révolutionnaires«, der til bestemte tider hærgede hele Europa.

Bogens struktur er både deskriptiv og analytisk. I de første fem kapitler præsenteres det materiale, der danner grundlag for analysen: periodens mange opstande såvel i byerne som i landdistrikterne. Der er næppe en opstand, hvor beskeden den end måtte være, der har undgået forfatterens opmærksomhed. I det afsluttende, analyserende kapitel præsenteres forfatterens konklusioner. Det konstateres, at det er muligt at opstille en forholdsvis entydig kronologi over opstandene – en kronologi, der samtidig indpasser opstandene i et udviklingsmønster, som forklarer, hvorfor de ændrede karakter i periodens løb. Bortset fra at konstatere, at urolighedernes tyngdepunkter oftest lå i de økonomisk bedst udviklede områder (Norditalien, Flandern, Sydøstengland) afviser forfatterne fuldt berettiget på forskningens nuværende stade at konstruere en egentlig »urolighedsgeografi«. I deres årsagsforklaring søger forfatterne at forene den ikke-maxistiske opfattelse (demografiske faktorer som en væsentlig variabel) og det marxistiske syn (uroighederne som udtryk for »la crise de la féodalité« (p. 273)) i formlen: »... Les causes de l'agitation sociale nous apparaissent à la fois structurales et conjoncturelles...« (p. 277), uden at forsøget dog virker ganske overbevisende.

Det afsluttende kapitel bærer titlen »Esquisse de conclusion«, og det kan ikke nægtes, at det skitseagtige i analysen er fremtrædende. Kapitlet indeholder snarere en række forslag til analysemuligheder end en egentlig analyse. Det kan ikke undre, at det ikke er lykkedes forfatterne at leve op til deres egen målsætning, thi det materiale, de har søgt at behandle, er for stort og for forskelligartet, og problemerne omkring de enkelte opstande endnu for uafklarede til, at en analyse kan gennemføres med blot en beskeden grad af sikkerhed. Forfatterne er således meget tidligt fremme med deres analyseforsøg, og deres resultater kan ikke – hvad de selv understreger – betegnes som endelige. På trods heraf repræsenterer bogen alligevel et værdifuldt bidrag til forskningen omkring den senmiddelalderlige uro. Dels på grund af det store materiale den stiller til vor rådighed, og dels fordi den – ikke mindst ved sin systematisering af opstandene – bidrager til en forfinelse af vort begrebsapparat og stiller nye analyseredskaber og analysefelter til rådighed for fremtidig fordybelse i dette store problemkompleks.

Knud J. V. Jespersen